

Kersnik in Tavčar sta v knjigi obdelana najboljše. Rezultati Paternujevega raziskovanja so tu povsem novi, toda tako dognani in globoki, da jim ni moč oporekati. Problematika Tavčarjevega Slavlja in drugih del pa bi bila morala Paternuja privedi do spoznanja metaforičnih in simbolnih vrednosti teh zgodb. Dokaj svojevrstna je pri tem pisatelju tudi vloga umetniškega spomina, ki tako specifično barva njegovo pripovedništvo. Tavčarjev genetični postopek je namreč opisovanje dogodkov po spominu nanje, ne pa po videnju v ustvarjalni domišljiji. Ta lastnost ima za posledek glagolsko perfektičnost in mnogotere kompozicijske težave, ki jih premaguje z lastnimi posegi v besedilo. Pri Kersniku manjka bistveni del njegove estetske misli — teorija o etični zadostitvi, ki je tudi z evropskega stališča pomembna, saj jo je izpovedoval v istem času poleg drugih predvsem L. Tolstoj. Razločki med Jurčičevim in Kersnikovim deležem pri Rokovnjačih pa so večji, kakor misli Paternu. Vidni so v pojmovanju epskega, v označevanju oseb, zgradbi dialoga in v gradnji pripovednega stavka. Struktura Jurčičevega pripovednega stavka je disciplinirana, njegova povedna vloga je v neogibni potrebi in aдекватnosti prav takega izraza, ki lepo izhaja iz prejšnjega in se organsko vrašča v prihodnjega. Kersnik je nediscipliniran, pripoveduje preveč, zato zahaja v miselne skoke. Razložek je celo v rabi naslonk, ki jih postavlja Jurčič po Levstikovih navodilih. Karakterni govor v začetnih poglavjih izvira iz značaja nastopajočega, Kersnik pa je bil mnenja, da bo s kopičenjem vulgarizmov, lokalizmov in s hoteno drastiko prodril v bistvo. Pomembnejša novost je Kersnikovo neposredno vpletanje karakterjev v fabulativni tok, medtem ko je Jurčič z metodo opisnega realizma predstavil osebe najprej po svojem vizualnem vtisu in jih šele nato včlenil v dogajanje. Kersnik je v nadaljevanju Rokovnjačev doživljal pisateljski prelom. Potegnjen je bil v tako snov, za katero po dotedanjem umetniškem razvoju ni bil poklican. V Jurčiču je sicer videl vzornika in mu je dovolil vmešavanje v prizor Berite Novice! in v roman Na Žerinjah. Tu se je začel njegov odnos do leposlovja spreminjati in je povzročil že pri oblikovanju Lutrskih ljudi težave. Vendar je Kersnikova prvobitna nadarjenost, kot si je našla izraza v njegovem prvem romanu, prišla na dan tudi v Rokovnjačih. Nandetova zgodbo je iz rokovnjaških vrst speljal v meščanske in tam nasnoval zapleteno vzročnost dogodkov, da bi z njimi utemeljil njegovo dvojno osebnost. Na straneh vodilne povesti prvega letnika Ljubljanskega zvona sta torej dovolj jasno zarisani dve samostojni ustvarjalni osebnosti, med katerima so sorodnosti, a še več nasprotij.

Zadnje Paternujevo poglavje je zaključek, sintetična strnitev analitičnega dela v predhodnih študijah. Razvoj tematike je točen glede na osrednjo nit razvoja slovenske proze v drugi polovici 19. stoletja. Kakor hitro pa bi bil upošteval avtor tudi stranske tokove in manjše pisatelje, bi se bila podoba verjetno nekoliko spremenila. Zakaj temelji za vsako posebej so bili postavljeni že takoj po letu 1848 v času sprostitve narodnostnih in ustvarjalnih moči. Zato je Paternujeva podoba slovenske proze podoba, kakor jo kaže le-ta v svojih najpomembnejših predstavnikih.

Vrednost knjige o slovenski prozi je v tem, da na nov način zastavlja vprašanja in omogoča ploden pogovor o problemih. Avtor sam bo najbrž marsikje prišel z nadaljnjim študijem do drugačnih rezultatov. To pa ne spremeni trenutnega pomena te knjige, ki je v tem, da samostojno, izvorno in z veliko prodornostjo interpretira probleme iz razvoja slovenske proze do moderne. Samoniklost pogledov in metode priča, da je avtor resen znanstvenik, od katerega je pričakovati še veliko. Zmote na poti dozorevanja so nujne in včasih celo potrebne za spoznanje resnice. Paternujeva knjiga je tudi po tem sad trenja v sodobni slovenski literarni znanosti. Hkrati pa je obet, da krize ponehavajo in da naša veda zori v novo in poglobljeno fazo svojega razvoja, ki bo izpričala življenjsko upravičenost in z delom dokazala smiselnost svojega obstoja.

Jože Pogačnik

PABERKI IZ PREVODA CELJSKE KRONIKE

Zgodovinski roman o vzponu in zatonu celjskih fevdalnih zvezd¹ je izšel v nemščini 1933, v letu pisateljicine smrti, pri Leykamovi založbi v Gradcu, v 42 poglavjih na 694 straneh osmerke. Izvirno besedilo romana, napisanega po zgodovinskih virih v obliki srednjeveške kronike, poživljajo posnetki starih risb v bakro-

¹ Ana Wambrechtsamer: *Danes grofje celjski in nikdar več*. Prevedel Niko Kuret. Inicialke izdelal ak. slikar Janez Vidic. Opremila Nadja Furlan. Založba Obzorja Maribor 1957. Str. 608. (Knjižna zbirka Nova Obzorja.) 80.

tisku, prikazujoči naše kraje in zgodovinske osebe. Delo je ustvarila slovensko-nemška pisateljica, domačinka iz teh krajev (Wambrechtsamerji so se uveljavili tudi v avstrijski publicistiki). V slovenskem jeziku je objavila eno delo, napisala pa jih je več, in sicer s tematiko iz naše preteklosti. V nemščini je napisala več del. Prevedla je tudi Župančičevo Veroniko. Vsekakor je avtorica zanimiv dvojezični literat. Avstrijska literarna zgodovina (Nadler 1951, Giebisch 1948) je ne omenja. Po prevajalčevih najnovejših poizvedbah v Gradcu je »Wambrechtsamerjeva kot regionalna pisateljica samih slovenskih spodnještajerskih snovi popolnoma in najbrž namenoma pozabljena in zamolčana — čuden razlog, ki se literarnohistorično ne da vzdržati; razumljiv je samo psihološko zaradi izgubljene (odpisane) zemlje«.

Ugotoviti razmerje fabule do zgodovinske resnice zahteva podroben strokovni študij. V glavnem pa je razvidno, da je pisateljica ohranila zgodovinsko podobo, saj je zgodovinska zvestoba za kroniko prva značilna lastnost in je večja kot v umetniških zgodovinskih romanih. Prav tu se načenja vprašanje umetniške plati tega dela. Kolikor je bil vpliv virov močnejši, toliko je manjša lastna umetniška ustvarjalnost. Gre za zgradbo dela, za prikazovanje in razplet dogajanja. Pripovedovanje neposrednega opazovalca dela sicer vtis živosti, toda osebni kader enih edinih oči in ušes, kot bi se izrazili po današnje — filmsko — prečesto zaide v zagato, ker vsepovsod s to tehniko le ni mogel osvetliti vseh velikih dogodkov, ki sicer sodijo v roman. Prav zato so tista mesta površna in šibka. Večkrat skuša biti priča vsiljivo pričujoča, kar ni posrečeno.

Ves usodni potek zgodovine Celjanov zvemo pravzaprav deloma iz ust viteza Jošta Soteškega oziroma izpod peresa oprode Bertholda Apreharja, žolnirja in služabnika celjskih gospodov, ki je popisal po spominih, »kako so Celjski svojo kri in svoj dušni blagor spletkarskemu častihlepju žrtvovali«. V tem se torej niso pokazali vzvišena »bitja«, za kar jih je imel stari kronist. Prikazati to notranjo dramo značaje v primerno stopnjo domiselnosti, kar naj utemeljeno pripelje do že znanih zgodovinskih dogodkov, v tem bi se pokazala umetniška potenca romanopisca umetnika. Verjetno bi ta ubral tudi drugačno pot oblikovanja te prebogatne snovi.

Glede sloga ni dobro, da razni pripovedovalci govore z enako besedo. Debiče s Planine ima prebujno stvariteljsko domišljijo. Tehnika nekaterih mest je poenostavljena in risana črno-belo, n. pr. dejanje ob Veronikini obsodbi. Naivno je opisana tatvina Štefanove krone, pa naj bi bila še tako resnična. Isto velja za ljubezen oprode in grofove hčerke. Ponekod bi si želeli več napetega razpleta.

Dobro je pisateljica prikazala krajevno in časovno barvitost z nekaterimi slovenskimi in hrvaškimi izrazi, z opisom folklornih posebnosti (noše) in podobami iz bajeslovja. V ta namen je uporabila znane literarne rekvizite, kot so sanje, prividi, tudi verski, čarni vpliv urokov itd., celo elementarna narava posega v usodno dejanje. S tem je ozračje časa in dogodkov posrečeno podano. Starinsko patino je dosegla v knjižnem besedilu s starinskimi in starejšimi izrazi ter oblikami (frug, hub an, ward, jetzo, nit, gen ipd.), dalje z grafiko (gehorsambster, Veste), z 2. os. mn. za vikalno obliko itd.

Kako je prevajalec opravil svoje delo? Prvič je izšel njegov prevod 1940 v založbi »Naše knjige« pri Jugoslovanski knjigarni in Ljubljani na 492 str. osmerke — prevajalec je sedaj prvo izdajo izpilil z bolj izbrano besedo in frazo. V knjižni prevod je vnesel dokaj lokalizmov, starinskih izrazov, rekel in izposojenk, kajpada na drugih mestih kot v izvirniku. Najprej pa udarijo v oči številne slogovne posebnosti, to je besedni red: stava povedka in deležnika v odvisnikih — pa tudi v glavnih stavkih — na zadnje mesto, kar je značilnost našega starejšega sloga in kar je začel Levstik preganjati v Napakah. Tega in pa onikanja iz spoštovanja — tudi odsotnih oseb — izvirknjaj kajpak ne premore. Onikanje in povedkova stava zvenita slovenskemu ušesu zares starinsko!

Prevajalec — rojen sicer drugje — je že mlada in vsa dijaška leta preživel v Celju in v okolici Planine, kjer se je tudi osebno seznanil s pisateljico ter jo uvedel v slovensko književnost. Zato je bera njegovih lokalizmov in starejših ljudskih besedi kar precejšnja: nekaterih niti v Pletersniku ni: *blagastvo* (Reich), *Bošnjaki* (po nem.), *bukvožer* (ustreza za Federfuchser?), *cicaramo jahati* (SP cucaramo), *cin(e)k* (majhen, malo), *cinkeľj*, *cinclinkeľj* (navček), *debiče* (za Dirmlein, Mägdlein, junges Kind) — Pl ne pozna, prev. navaja pod črto lokalizem za okolico Planine, *devojke*, *dézel* — nar. pesem pozna *dežel*, *gospodin*, *gospodine* (ima celo izvirknjaj za označitev hrv. okolja), *gospoja*, *hiša* v pomenu soba, izba, *Hrovat*, *Hrovaško*, *jao mi*, *kakov*, -a, -o, *lojpa* (tudi v izvirniku z razlago pod črto Vorhaus, veža

Pl nima), *mestjan*, *mestjanski*, *mojškrice*, *momci*, *moslem*, *nekakov*, *netjak*, *odavni gost* (spendender G.), *omejnik* (Pl, SP: omejek), *opasač* (slov. pač pas, opasek, opasica), *Peham*, *pehamski*, *poftičiti* (za versalzen), *pompljati* (traben), *poškodnik* (nemara nova tvorba iz poškoden?), *pozre*, *pozrè* (157 za Mägdlein): Pl *pózre*, -eta, n. (zaničlj.) ein junges Mädchen (von etwa 10—12 J.); prim. pózre, -eta, n. der Fratz; pri prevajalcu ne gre zgolj za zaničljiv pomen (str. 14 za Ludvika, ki »je bil še otrok«), kasneje rabi izraz tudi za starejša dekleta, s katerimi so se že šalili žolnirji — kako je med ljudstvom? NB. Pl določa izraz za vzhšt., t. j. »od Maribora na vzhodno stran«, kjer pa izraz dandanes ne živi, če je sploh kdaj — verjetno gre za pomoto nam. jvzšt. Kot za dekle je mogoč tudi tu naravni spol: *Ena izmed pozrét je bila* (17). Kako je z naglasom? NB. za *prežun* predvideva SP le zaničljiv pomen, izvirknik menda ne. Dalje: *razkuzman* (razkuzmati — razkosmati), Pl navaja za vir Dolenjsko (Jurčič) — živi izraz tudi v celjskem okraju? Če ne, ne ustreza krajevni barvitosti! *Sreča*, *vojskna* (po Pl), *stolec*, *božji* (mavrica), *trijančenje* (tudi izv. Trianschen), *umetelnost*, *važa prsti* (Erdklumpen, Pl Rasen, ruša) — prsti je najbrž odveč, *voza*, *zajem* (Lehen), stara, mnogo rabljena beseda (prim. hrv. pozajmiti), *žlavsa* (izv. Wasser!) Pl jvzšt. brljuzga, plundra, *žokovnik* (Federwisch) Pl in SP najbrž s pravilnejšo pisavo in naglasom *žokalnik*.

Dalje je prevajalec s pridom vpletal v knjižno besedilo *izposojenke* in *spačenke*, vzete iz nemškega jezika, znane v vsakdanjem ljudskem govoru, v knjižnem jeziku pa nekatere nedovoljene, in to na mestih, kjer ima izvirknik knjižne izraze. S tem se je prevajalcu še bolj posrečilo ustvariti krajevno barvitost in zgodovinsko patino. N. pr.: *ajdovski*, *bilja*, *buteljni*, *fajmošter*, *farovž*, *frajman* (tudi v nemškem jeziku že starejši izraz; Pl nima), *gnadliv*, *kamra*, *kemenata* (Pl nima), *kinč*, *kilempet* (vzhšt. kimpet, Kindbett, Pl nima), *klošter*, *kramar*, *lajdra*, *natura*, *pajdaš*, *pilpoh* (Bülbech, smrekova smola; izraz poznajo naši starejši slovarji), *puša* (Puxe), *(hud) regiment*, *šentovati*, *špampet* (Spannbett), *špelunka*, *štuk* (Geschütz), *tunf* (tonf = tolmun, kor. nem. Tumpff), *žlahta*, *žlampavi hlapci* (Schlampenknechte), *žold* (voj. služba), *žolnir* in še kaj.

Ob razvozlanju manj jasnih mest ter ob primerjavi nekaterih odstavkov z izvirknikom se dá ugotoviti naslednje (prevod krajevnih imen bi bilo treba posebej preveriti). Prevajalec, enako večš obeh jezikov, je s spretno domiselnostjo prevedel mnoga mesta po svoje kar zahtevnega teksta. Vmes je najti le nekaj manjših spodrs-ljajev: na str. 8 v *njegovi službi* (Joštovi?) je pravilno: v njihovi (in ihrem D.); na str. 9 v drugem odst. sp. je izpadel cel stavek dveh vrst in s tem odstavek (odstavek tudi str. 7 pred *Tako imam*); str. 10 *služi našemu gospodu* mora biti množina (unsren Herren dient); Fuchs (15) ni *lisc*; *predrzne oči* (fürwitzige Augen) bo za ein junges Dirnlein prehud izraz, kvečjemu objestne, sicer radovedne (19); *sopara* (145) za Dunst tu ne ustreza; na str. 145 zg. v 4. vrsti je izpadel stavek *Bili smo dolgo zdoma* (že v 1. izd.); str. 195 je izpadel odstavek dveh vrstic; str. 236: *zato je sladko plačilo pričakoval* dafür ni toliko vzročna kot predmetna zveza (za to); *posodica* (na verižici?) za Fläschlein ne ustreza (236); posnemanje otroškega govora (371) je samo v prevodu, in še to le v 2. izd., a je primerno; str. 453: *ker da si hoče Celjan pod pretvezo mladega L. zgolj Avstrijo... pridobiti* ta *zgolj* na nepravem mestu spremeni smisel, prav: *le, samo* pod pretvezo (nur unter dem Vorwand!); *Urni in dobri sli so, če povedek* na začetku stavka bi izražal misel bolj nedvoumno (482); *turške vojske* (Türkenkrieses wegen!), *ki jo Hunyadi vodi* je tu lahko dvoumno (486).

Slovenski prevod se lepo bere, saj upošteva vse zahteve tekoče materinščine, da je bralec vesel čistega besedila. Manjše slovnične, pravopisne in slogovne lapsuse komaj opazi (večina jih je že v 1. izd.), n. pr. nedoslednost v rabi prislova oziroma predloga *naproti*, *nasproti* (stališče SP samo je dovolj težavno!): *sinje oči... žarele nasproti* (11); *z vabečo gorkoto prihaja nasproti* (37); gre v teh dveh primerih za »naključje«? Ali »sovražni namen«? Na str. 312 pa: *gredo v napadu sovražniku naproti*. »Prijazen namen«?! Ali str. 400: *nam je... mrzla noč prihajala naproti*; na str. 16: *preden se ne užene in ne koristi* je nikalnica odveč ali pa je zamenjati veznik z »dokler«; 31: *sem poleg marsikaterega viteza... videl svojega očeta* je nerodno povedano, pač poleg mnogih vitezov, saj bi sicer šlo za — več njegovih očetov; 33: *so lizali... plameni pričakovali* bi predmet (kljub nem. lecken), bolje švigali; *plesoči* (44), v 1. izd. je pravilno: *sukal sekiro in skobelj* (227) je nerodna zveza; *obesek*, *čigar* (236); vejica za *in* (če sledi odvisnik) je sicer po SP pravilna, a proti njej sta se utemeljeno oglasila že Gradišnik in Lokar v JIS, ker res ne ustreza. Prevajalec je pri tem sam nedosleden, ker že tudi on piše primere: str. 124:

je bil umrl, in komaj; 329: mlad, in ko je. Verjetno bo ta vejica sploh odveč! Kot je nepotrebna vejica pred in v priredjih, kar je najbrž ostalo pod vplivom izvirnika: To je bil... hrib, in njegov... hram se je bleščal (10); je vlekel... na polje, in žanjice... so... odhajale (60); umikaš se ji, in lahko bi ji bilo v smrt (136); Bog za to ve, in nam vsem (161); v obeh zadnjih primerih še izvirnik nima ločila! Ali ni tisto »občutje« za vejico zelo nedoločljiva stvar? Kdo bi jo mogel do kraja dognati? Tako se n. pr. spremeni občutje za ločilo v deležniškem okrajšanem stavku, brž ko spremenimo besedni red: *Cudno se opotekajoč* (SP z vejico), je hodil po sobi (take primere z vejico ima tudi Kuret) je prav isto kot *Opotekaje se je hodil po sobi*; gre za eno, strnjeno misel ali predstavo, ki je ne gre razbijati s premorom. Po deležniku na začetku radovedni nestrpno hitimo k vsebini osebka in povedka. Občutek za presledek ali za ločilo dobimo šele, če stavek obrnemo: Hodil je po sobi, čudno se opotekajoč ali opotekaje se. Tako so v SP pod 4 a 1. odst. dvoje vrste primeri, z vejico in brez nje.

Niko Kuret je domiselno ponašil za nas domačijsko pomembno literarno delo in s tem opravil zgledno prevajalsko nalogo. Prijetno in zanimivo branje zgodovinskih dogodkov z domačih tal bo vedno našlo, tudi med izobraženci, hvaležne bralce, kar dokazujejo že knjigotrški uspehi in knjižničarska evidenca tega prevoda. Založba je poskrbela za prikupnejšo izdajo, kot je izvornik. Krasijo jo ustrezne inicialke, ki jih izvornik nima — tudi prva izdaja prevoda ne tako bogatih! — lepa oprema s tiskom in papirjem vred.

Leopold Stanek

Zapiski

SLAVISTI V MOSKVI

Prva svojevrstnost, ki smo jo v jutru letošnjega 31. avgusta po dokaj udobni trodnevni vožnji zagledali s hitečega ekspresnega ruskega vlaka, so bile strešice in strehe, vse prebodene s televizijskimi antenami. Baje se po teh štrlečih drogovih lahko z matematično natančnostjo zračuna število družin, ki se gnetejo v pretesnih prostorih: vsaka ima svoj aparat, da si lahko pričara lepši ali vsaj udobnejši svet. Nenadoma vzkipi v ozadju ogromna dvaintridesetnadstropna stavba, ki bo dajala zatočišče tudi naši slavistični učenosti — nova moskovska univerza. Nikjer ni tu videti industrijskih dimnikov, kakršni duše predmestja drugih velemest, pač pa se nad vse to ponižno predmestje grmadi simbol učenosti!

In upravičena je beseda simbol. Kajti zdi se, kot da ta široko stopnjujoči se nebotičnik zalezuje vsakega prebivalca tega zagonetnega mesta od jutra do noči in ga sili k nenehnemu razumskemu delu, učenju. Nemara tudi od tod disciplina in urejenost mravljinčjega vrveža, ki se razvija tako načrtno, mirno, skoraj brez strasti. Pred trolejbusno in avtobusno postajo se ob določenem času dotakajo kilometrske vrste bežečih ljudi, toda brez prerivanja, po dva in dva drug za drugim, in kjer prenapolnjeno vozilo verigo preseka, se ta mirno polni z novimi člani za naslednje vozilo, pa naj bo še tako hud človeški dotok ali nebesni naliv. Pri tem je izkoriščen najmanjši košček časa za branje. Bere staro in mlado, veliko in majhno. Bere v verigah pred postajami, bere na bežečem traku k metroju, bere v vozilih in celo med cestnim vrvežem.

Kljub tem nenehnim človeškim prelivom kot da so sence in ne ljudje: nikjer ne puščajo svojih sledov, ne v hrupu, ne v smehu, ne v kakršnih koli odpadkih. Tolikšne čistosti nisem našla nikjer drugod po mestih, pa tudi tolikšne tišine ne. Po dvehurnem sprehajanju skozi razkošne postaje podzemeljskega metroja nisem odkrila koticčka, kjer bi bila mogla brezskrbno zavreči papir.

Pa vse te na videz brezdušne sence le niso zgolj kolesca v modernem mehanizmu, ki s tolkšno brzino pretvarja razpadajoče lesene bajte v kasarniške nebotičnike. Njihove vnanjost je sicer precej brezbarvna — ne kaže ne elegance ne zanemarjenosti — do življenja in človeka pa so vse prej ko brezbrizni in zlasti mlajša generacija se uveljavlja z velikim delovnim elanom. Ta prihaja do izraza zlasti v strokovnem študiju, kjer se pa z našim mlajšim kadrom, žal, ni mogel